

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése
4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

A MAGYAR BENCÉS KONGREGÁCIÓ PRÉZES APÁTJA A HOZZÁTARTOZÓK NEVÉBEN IS
FÁJDALOMMAL, DE ISTEN AKARATÁBAN MEGNYUGODVA TUDATJA, HOGY SZERETETT RENDTÁRSA

BÁNHEGYI BÉLA MIKSA O.S.B.

életének 81., szerzetességének 62., áldozópapságának 57. évében,
a betegek szentségével megerősítve,
2009. június 25-én hazatért Mennyei Atyjához.

Temetése július 3-án, pénteken Pannonhalmán lesz.
A Bazilikában 14.30 órakor kezdődő gyászmisét követően
a Boldogasszony-kápolna kriptájában helyezzük örök nyugalomra.

Elhunyt rendtársunk 1928. november 7-én született Zalaapátiban.

A noviciátust 1947. augusztus 6-án kezdte meg. 1951. szeptember 1-én ünnepélyes fogadalmat tett, majd 1952. június 27-én pappá szentelték.

Teológiai tanulmányait 1947–52 között a Szent Gellért Hittudományi Főiskolán, Pannonhalmán végezte.

Munkakörei voltak: 1952–1958 kántor Csehimindszenten. 1958–1963 között latin-német szakos egyetemi hallgató az ELTE BTK-án, tanári diplomát szerez. 1963–1965 gimnáziumi tanár és diákokthoni nevelő Győrött, 1965-ben négy hónapra a tanítástól eltöltve. 1966-ban könyvtáros,

1966–1968 gimnáziumi irodavezető, 1968–1969 gimnáziumi tanár, diákokthoni nevelő, 1969–73 gimnáziumi tanár, igazgató helyettes és diákokthoni nevelő Pannonhalmán. 1973–1977 gimnáziumi és diákokthoni igazgató Győrött, 1977–1980 gimnáziumi tanár Győrött. 1980–óta gimnáziumi tanár és konventmisés szónok, 1988-tól a Főapátsági Könyvtár igazgatója és főiskolai tanár is Pannonhalmán.

Miksa atya bencés pap-tanári elkötelezettsége példaértékű volt sokak számára. Krisztus szeretetének semmit elébe nem helyezve, hűséges volt szerzetesi kötelességei teljesítésében. Megbízható tudású, jól felkészült, lelkiismeretes tanár volt. Elkötelezetten képviselte az egyházi könyvtárak ügyét. Oktatói, majd könyvtárosi tevékenységét több kintúttal is elismerték. Prédikációi, lelkigyakorlati sokakat építettek.

A liturgia megújításának munkásként különösen is maradandót alkotott.

„Az Úr irgalmát éneklek örökké!” (Zsolt 103,33)

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülete

4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

MIKSA ATYA

Halálhírt tudatni, nekrológot írni nehéz kötelezettség. Ahogy az ember öregszik, egyre több "halottja" lesz. Ezt megszokni nem lehet, csak együtt élni a halandóság tudatával és hívőként az örök élet reményével.

2009. június 26-án megdöbbenéssel tudattam mindazokkal az egyházi és világi könyvtárosokkal, akik ismerték, hogy Bánhegyi Miksa bencés szerzetes, a pannonhalmi Főapátsági Könyvtár igazgatója, az Egyházi Könyvtárak Egyesülete első elnöke 2009. június 25-én hazatért az Örök Hazába.

Miksa atya végleges távozása váratlanul ért mindannyiunkat. Jóllehet 80 éves kor körül (az Atya 81. évében járt) már gondolnunk kell a halálra, de az ember, legyen bár hívő, legalább annyira (fel)készületlen, mint amennyire (fel)készül(t)...

Miksa atyával kapcsolatban is igaz, hogy kinek-kinek megvan a saját kis történetekből összeállítható Miksa-regénye. Ebben a regényben a főszereplő: rokon – gyerek, testvér, nagybácsi; bencés szerzetes – rendtárs, gyóntató, lelkipásztor, tanár; nevelő – főiskolán, gimnáziumban, diákotthonban; könyvtáros – a pannonhalmi könyvtár vezetője, az Egyházi Könyvtárak Egyesülete elnöke.

A Magyar Bencés Kongregáció gyászjelentése alapján: sokféle elfoglaltsága, feladata, munkaköre között Miksa atya mindenekelőtt szerzetes pap volt, és csak ez után tanár, könyvtáros... Hűséges szerzetes, a szentmiséken jó szónok, gyakorlott lelkigyakorlat vezető, énekesként a zsolozsma tevékeny résztvevője, a liturgia megújításának meghatározó munkatársa.

Sokak számára Miksa atya mégis leginkább tanár, még hozzá „született tanár” volt, a szónak intézményes és nem intézményes értelmében is. Latin-német szakosként szakjain kívül művészettörténetet tanított, valamint diákotthoni nevelő volt a bencés rend gimnáziumaiban Győrött és Pannonhalmán (Győrött igazgatóként is dolgozott), de tanár volt előadóként konferenciákon, szakmai napokon és a könyvtárban, kutatóknak segítve. Tanított csoportokat, vezetve Pannonhalmán „idegenvezetőként”, vagy közös kirándulásokon autodidakta, de felkészült művészettörténészként, kiállítások szervezőjeként és megnyitójaként. A tanárt gyászolták-gyászolják egykori diákjai, tanításaira emlékeznek azok, akik előadásait vagy Pannonhalmára látogatva vezetéseit hallották, és azok is, akik „csak” beszélgettek vele szakmai rendezvényeken. Számomra nemcsak bencés szerzetes volt, pap-tanár, hanem felettesem is a Főapátsági Könyvtárban.

Miksa atya 1988 augusztusától elődje, a „könyvtáros társadalomban” ismert Szabó Flóris hirtelen halála után lett a Főapátsági Könyvtár vezetője. Magam harmadéves könyvtárszakos voltam ekkor, és szakdolgozatomat készítettem a pannonhalmi könyvtárban őrzött egyik különgyűjteményből. Később a kötelező szakmai gyakorlatomat is itt töltöttem, majd 1990 augusztusától Miksa atya helyetteseként kezdtem el dolgozni – állandó munkatársként. Tizenkilenc évet dolgoztunk együtt – az utolsó néhány évben egy szobában –, ami hosszú idő, majdnem a fél életem.

„Talán eltűnök hirtelen...” – mondja József Attila. Így, ilyen „hirtelen tűnt el” most az életemből, a mindennapjaimból. Ez most még azért is szokatlan, mert ilyenkor vakációzni szokott, nyáron nem nagyon volt itthon, de most nem is jön már haza többet, éppen, mert hazament.

Ahogy Pannonhalmán mondják: „főkönyvtárosnak”, a Főkönyvtár vezetőjének lenni a bencés renden belül és a könyvtáros szakmában is sajátos címet, rangot jelent, de kötelezettségekkel is jár.

Miksa atya több mint húsz évet dolgozott a Főkönyvtárban. Szerette a régi könyveket; órákat, napokat elbogarászott egy-egy régi nyomtatvánnyal. Örült, ha előadásai tiszteletdíjából vagy adományok segítségével sikerült visszaszerezni egy-egy RPK-t, Régi Pannonhalmi Könyvet, amely már a II. József féle felosztás előtt is a könyvtár állományába tartozott. A könyvtár klasszicista teremkönyvtárában évről évre egészen finom koncepciójú kamara-kiállításokat rendeztünk együtt. Szívesen és felkészülten vezetett minden szakmai vagy éppen érdeklődő csoportot az apátság épületegyüttesében, így a klasszicista teremkönyvtárban is, és mutatott „kincseket” az érdeklődőknek. Igazi segítőként, lelkesen segített a hozzá forduló kutatóknak.

1994-ben, amikor megalakult az Egyházi Könyvtárak Egyesülete, a szervezetnek Miksa atya lett az első elnöke és Pannonhalma a szellemi központja. Határozottan, lelkesen és bátran állt az egyházi könyvtárak nemcsak Magyarországon, de a környező országokban is példátlan összefogásának élére. Bár akkorra már 5 év telt el a rendszerváltozás óta, a párbeszéd az állami döntéshozók, a különböző felekezeti egyházi fenntartók és a felekezeti könyvtárak között még nem kezdődött el. Az azóta eltelt másfél évtizedben az egyesülés az egyházi könyvtárak jelentős érdekképviselői szervezetévé vált, melyet a „világi” szakmai szervezetek is számon tartanak. Az egyesülés egyik első tevékenységére, arra, hogy sikerült visszaszerezni az 1950-es években

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése

4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

államosított könyvtárak anyagát, rendkívül büszke volt. Saját kezével válogatta az egykor elkobzott, és a következő évtizedekben több mint méltatlan körülmények között őrzött könyveket.

Az egyházi könyvtárakért végzett munkájáért kapta meg 1998-ban a rangos könyvtáros kitüntetést, a Szinnyi József-díjat.

Alapos felkészültséggel és tudással végzett tanári és könyvtárosi munkáján túl szívesen írt, fordított, tartott előadásokat; önálló folyóiratcikkben és fordításokban, könyvekben találkozhatunk nevével.

A személyes, a lelkekben őrzött élményeken túl televíziós felvételek, portréfilmek, interjúk őrzik emlékét azok számára is, akik nem találkozhattak vele életében.

Naprakész tájékozottság, minden érték iránti érdeklődés, fiatalos lendület jellemezte még 80 évesen is. 80. születésnapjára kapta, és nagyon szerette ezt a Berda József versrészletet: Arcod beesik, éjre éjre hervadsz, / de belül még mindig lobogsz, / mintha nem is tudnád: már jön, / lassan rád köszön a csendes / öregség hús őszi nyugalma. // Ne bánd; fák lombja közt csillogó / napfény leszel te akkor is. Öreg gyermek, / kit Isten derűs kegyelme őriz / s földi élete utolsó napján úgy / ölel majd magához, mint szomjas / tavaszi föld a zuhogó májusi záporosót...

A vers címe: A gyermek élni fog... a Gyermek, Isten gyermeke a sokféle felnőtt elfoglaltság, szolgálat után megint gyermekként visszatért az Atyához és ÉL... békében, szeretetben, Istenben...

Ásványi Ilona

Az EKE első elnöke

Tavaly, a Biblia Évére hivatkozással, egy bibliai rész felolvasásával kezdtem együttlétünket és bizonyára arra is tetszenek emlékezni, hogy Miksa Atyát kértem az áhítat megtartására. Azt szeretném, ha Egyesülésünk egyik sajátossága az lenne, hogy számunkra minden év a Biblia Éve volna, tehát a jövőben minden tanácskozásunk a Biblia olvasásával kezdődne. Ezúttal Bánhegyi Miksára emlékezve Pál apostol második korinthusi leveléből olvasok néhány sort, de először megosztanám a jelenlévőkkel néhány személyes emlékemet.

Mindnyájan őrizzük a magunk történeteit Miksa Atyáról. A magam részéről elmondhatom, hogy életem egyik nagy nyereségének tartom, hogy megismerhettem őt, fanyar humorát, tapasztalhattam, hogy sokféle érzékenység és nyitottság lakik benne. Konferenciákon, gyűléseken viszonylag sok időt töltöttem vele, és tudjuk jól, nemcsak „lakva”, utazás és tanácskozás közben is megismerhetjük egymást. Egy valamit soha nem tapasztaltam a részéről: rossz szándékot. Soha és senki iránt. Felejthetetlen számomra, amit néhány éve mondott egy protestáns gregoriánról szóló előadás hallatán: „most a református lelkületnek egy számomra teljesen ismeretlen rétegével találkoztam.” Vagy utolsó BETH közgyűlést, amikor általános rokonszenvet keltve, egy senki által nem beszélt, de ott és akkor mindenki által megértett közös nyelven, szép gördülékeny latinsággal búcsúzott el a résztvevőktől. Utolsó e-mailjét 2009. május 25-én kaptam, válaszlevél volt arra a kérésemre, hogy ő is írja meg emlékezését az EKE 15. évfordulója alkalmából. Vállalta a feladatot, majd sorait nagyon jellemző módon így fejezte be: „Gratulálok pénteki ünnepetekhez!”, történetesen a Kárpát-medencei Református Egyházkerületek három nappal korábban, május 22-én történt egyesüléséhez.

Visszatekintése már nem készülhet el, már ezért is közös dolgunk úgy visszatekinteni, hogy nyilvánvalóvá legyen mindenki előtt: ez az Egyesülés több okból létezik, de elsősorban azért, mert **valaki létrehozta**. Reménységem szerint még sok könyvtáros nemzedék fogja hozzátenni szívét, lelkét, energiáit, egyéniségét, hogy helyes választ adhasson sorsunk és szakmánk kérdéseire. Van és remélhetőleg mindig lesz is tagtársunk, aki élete értelmét találja meg az egyesülés ügyeinek intézésében. De tudnunk kell, hogy mindig az első lépés a legnehezebb, a jó irányba tett első lépés, amit ő tett meg. Az EKE tehát azért ilyen, mert Bánhegyi Miksa az ökumenikus szerveződés mellett döntött. Gondoljunk csak arra, mennyivel sivárabb és erőtlenebb volna egyesületi életünk, ha felekezetenként elkülönülnénk, forognánk a magunk szűk köreibben, ahol ismerni véljük egymás gondolatait is. Rá emlékezve, aki útja során valóban „az örök életnek beszédét” követte, olvasom a Bibliát a 2Kor. 4,13-tól az 5. rész 2. verséig:

„Mivel pedig a hitnek ugyanaz a Lelke van bennünk, ahogyan meg van írva: „Hittem, azért szóltam”, mi is hiszünk, és azért szólunk! Mert tudjuk, hogy aki feltámasztotta az Úr Jézust, az Jézussal együtt minket is feltámaszt, és maga elé állít veletek együtt. Mert minden értetek van, hogy a kegyelem sokasodjék, és egyre

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése

4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

többen adjanak hálát az Isten dicsőségére. Ezért tehát nem csüggedünk. Sőt ha a külső emberünk megromlik is, a belső emberünk mégis megújul napról napra. Mert a mi pillanatnyi könnyű szenvedésünk minden mértéket meghaladó nagy, örök dicsőséget szerez nekünk, mivel nem a láthatókra nézünk, hanem a láthatatlanokra, mert a láthatók ideig valók, a láthatatlanok pedig örökkévalók. Tudjuk pedig, hogy ha földi sátorunk összeomlik, van Istentől készített hajlékunk, nem kézzel csinált, hanem örökkévaló mennyei házunk.”

Kérném a tisztelt jelenlévőket, álljunk föl és csendesedjünk el egy percre, imádkozzunk. Mindenható Atyánk! Néked adunk hálát, hogy ismerhettük, tisztelhattuk és szerethettük testvérünket, hozzád fohászkodunk, vedd körül a Te végtelen kegyelmeddel, mert akik Krisztusban halnak meg, a Te ígéd szerint örök életre jutnak. Úgy legyen, Ámen!

G. Szabó Botond
(elhangzott a gyulafehérvári EKE-közygyűlésen, július 7-én)

... Amikor két héttel ezelőtt telefonáltam Pannonhalmára, valamikori tanárom, Miksa atya felvette a kagylót, és azt mondta: "Szervusz, Pali, mit akarsz?" "Honnan tudja az atya, hogy én vagyok az?" – kérdeztem vissza meglepetten. "Hát te kerestél délelőtt, vagy nem?" – hangzott a válasz. "Igen, én voltam, és igen, én vagyok" – mondtam, aztán hosszú beszélgetésbe kezdtünk, a végén megállapodtunk, július 2-án elmegyek hozzá, mert valami fontosat akar mondani nekem. Most meg sírok a naptár fölött, amelynek csütörtöki oszlopába oda van írva: Miksa. Több ezren lehetünk így, egykori bencés diákok, azok, akiket németre, latinra, magyarra – magyarságra tanított Bánhegyi Miksa, akinél hitelesebben kevesen tudták megmutatni a világnak, milyen is a valódi bencés szerzetes: kemény, fegyelmezett, következetes, szerény, erős, tiszta, vidám és rendszerető. A bencések nekünk – több-kevesebb sikerrel – mindezt tisztességgel átadták. Embert faragtak belőlünk, tartást, méltóságot, hitet és tudást kaptunk tőlük.

Bánhegyi Miksa az élete nagy részét Szent Márton hegyén, Pannonhalmán töltötte. Közel az éghez. A halál egy másik, nagyobb hegyen, a Mátrában érte. Ilyen volt: köztünk, de mindig valahogy magasabban élt. Nagyon szerettem, ezért fáj, hogy elment. Siratom – de hiszem, abban a másik világban, ahová a Teremtő elvitte, találkozunk. És akkor majd elmondja nekem azt a valami fontosat, amire itt már nem jutott időnk.

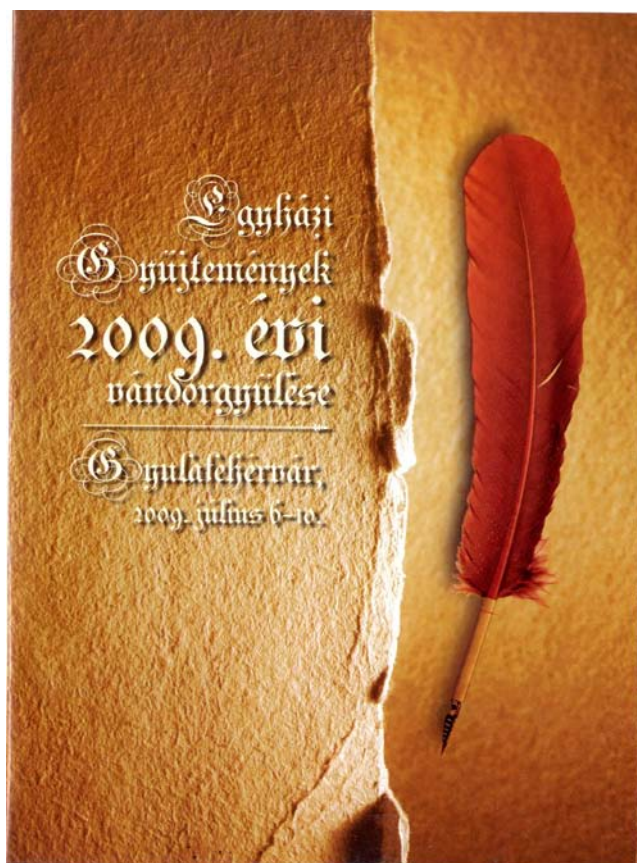
Dippold Pál

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése
4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

Az EKE elnöki beszámolójának részlete Gyulafehérvár, EKE közgyűlés 2009. július 7.

Nagy várakozással érkeztünk erre a rendkívüli alkalomra, mert kivételes ünnep számunkra, hogy az ezer éves Gyulafehérvárott lehetünk. Ha valaki fel tudja becsülni annak a jelentőségét, amit ezer év jelenthet, az egyházi gyűjtemények képviselői igen. Mi, szinte "hivatalból" érezzük és tiszteljük mindazt, amit ezer esztendő képes hordozni, mert a mi szolgálatunk lényege éppen a múlt értékeinek és emlékezetének ápolása, átadása, hogy a jövő igazságban és lelkiekben is gazdagabb lehessen.

Az előző közgyűlésünkön létünket, intézményeink sorsát alapjaiban érintő változásokról beszéltem (az állami támogatás 325 millióra apadása következtében). Ezúttal örömmel mondhatom, hogy a 2008-as esztendő második fele anyagi értelemben kedvező változást hozott, reményeink szerint a konszolidáció kezdetét. Elégtétellel tekinthetünk vissza, mert Egyesülésünk eredményesen tudott reagálni egy drámai fordulatra. Az az Egyesülés, amelynek elnöksége és tagjai korábban nem csekély világfájdalommal borongtak azon a kétségbe vonhatatlan tényen, hogy (önmagamat idézzem) „bezzeg a mozdonyvezetők érdekérvényesítő képességét nem lehet az egyházi gyűjteményekéhez hasonlítani”, az a közösség ezúttal más, fenyegetett részterületek képviselőinél hatékonyabban tudta megfordítani az események menetét. Egy konfliktus helyzetben szövetségeseiket kerestünk és találtunk, egyházakon kívül és belül, végül megváltoztattuk azt a tendenciát, amely

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése

4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

az elmúlt években végveszélyhez közeli állapotba sodorta gyűjteményeinket. Az inséges időknek természetesen még nincs vége, de legalább egy ütközetben jól vizsgáztunk. Az elmúlt 15 évben intézményeink minden korábbi lehetőségénél nyitottabbakká válhattak a szolgálatban, hihetetlenül gyors előrelépés történt a számítógép alkalmazása terén, de legutóbb tudomásul kellett vennünk, hogy ahhoz, hogy szolgálatunkat egyáltalán elvégezhessük, először is életben kell maradnunk. Amikor 325 millióról 800 millióra állt vissza az egyházi gyűjtemények támogatása, és ez a összeg a költségvetés számtalan, és több hullámban történt módosítása után is megmaradt 700 millió, ez tulajdonképpen az életben maradáshoz jelentette sokunk számára. Mivel néhány egyéb egyházi terület nagyobb veszteséget szenvedett, református vonatkozásban szinte gyanúsakká váltunk saját fenntartóink előtt. Szó sincs arról, hogy megoldódtak volna gondjaink, győzelmi hangulatra sincs okunk, mert szinte mindenütt jelentős emberveszteséget szenvedtünk – és a mi szakterületünkön ez a veszteség az, amely talán a legnehezebben pótolható –, de a helyzet középtávon (hangsúlyozom, hogy középtávon) mégis inkább optimizmusra ad okot. Miért gondolom így?

A Minisztérium Közgyűjteményi Főosztályának, főként könyvtári osztályának vezetője és munkatársai eddig is szövetségeseink voltak, legutóbb látványosan kiálltak mellettünk a világi testvérszervezetek vezetői, a Minisztérium Egyházi Kapcsolatok titkárságának vezetőjével, Csepregi Andrással pedig megismertettük szakterületünk problémáit, értékeit, így olyan határozottan segítette ügyünket, amilyen együttműködésre a Minisztérium részéről korábban nem volt példa. Bármilyen hozzon is a következő országgyűlési választás, azonnali anyagi bőséget bizonyára nem fog hozni, az viszont aligha várható, hogy az egyházi gyűjteményeket további sérelem érje, van tehát esély a lassú konszolidációra. Előretekintve: a 2010. évi költségvetési tervezetben 850 millió forint szerepel az egyházi közgyűjtemények támogatására. Természetesen ez az összeg sem fog az ölünkbe hullani, nehéz és feszültségekkel terhes időszakra számíthat. Nem lehet pontosan tudni, hogy az előző költségvetési vitában milyen szerepe volt aktivitásunknak abban, hogy viszonylag kevés veszteséget szenvedtünk. (Személy szerint elmondhatom, hogy a debreceni Tourinform Iroda vezetőjének segítségével sikerült megnyernem az ország számos, egyházi szempontból fontos településének – Eger, Győr, Pannonhalma, Veszprém stb. – Tourinform Irodáit, hogy a kulturális turizmus évére tekintettel Nyílt Levelet írjanak alá érdeklődésüket, és ezt a levelet a 2008. évi költségvetés előkészítése szakaszában négy parlamenti bizottsághoz, köztük a gazdasági és a költségvetési bizottsághoz is eljuttassák. Néhány hónappal később, különféle Tourinform Irodák részvételével Debrecenben tanácskozást is tartottunk, ahol a résztvevők az egyházi kiállításokkal kapcsolatban igen hasznos tapasztalatokat és igényeket fogalmaztak meg.) Az előző évben Bábel érsek úr Kalocsára tervezte meghívni a Parlament Kulturális Bizottságát. Ez a találkozás akkor szervezési okokból, és nem az egyházi fél hibájából maradt el. Az idén is alakulhat úgy a helyzet, hogy egy ilyen, vagy ehhez hasonló alkalom nélkülözhetetlen lehet.

Hogy a létért folytatott küzdelemnél végre szebb dolgokról is szóljunk: az elmúlt esztendő a Biblia jegyében zajlott intézményeinkben. Hírlevelünk a bizonyossága annak a hatalmas és szerteágazó munkának, amelyet e

nagy feladat érdekében végeztünk az ország minden pontján. Az év egyik központi eseménye volt a Széchényi Könyvtárban az EKE, a Bibliatanács és az OSZK közreműködésével rendezett kiállítás, amely komoly sikerrel zárult, a Nemzeti Könyvtár eddigi nézőcsúcsát értük el, és manapság talán szokatlanul hangzik, de a Biblia értékeire sokszorta több látogató volt kíváncsi, mint az OSZK erotika kiállítására. Személy szerint elmondhatom, hogy életem legszebb feladata volt a kiállítás rendezése, remek kollégákkal dolgozhattam együtt.

Mi minden történt azon kívül velünk, hogy életben maradtunk és közelebb kerültünk az „örök életnek beszédéhez”? Lakonikusan talán elég lehet annyi, hogy alapszabályszerűen működünk, és tessenek elhinni, hogy ez nem kevés. Ez ugyanis a demokrácia lényege, és az elmúlt években akármilyen fertelmes tapasztalatokat szerezhetünk is a társadalom szerveződésének erről a formájáról, tény, hogy a diktatúrák mindig a hasonló autonóm szerveződések elfojtásával kezdik működésüket, és mi több, az országnak és a nemzetnek ezek felszámolásával okozzák a legtartósabb károkat.

Egri közgyűlésünkön elmondtam, hogy „**csak együtt érhetünk el valamit**”, egy ember nem pótolhat egy közösséget, akadályoztatásom mellett, Budapesttől távolról nem is lett volna

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése

4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

célszerű bizonyos feladatokkal személy szerint foglalkoznom. Az elnökségen belül és kívül is sokan vállaltak feladatokat: Löffler Erzsébet értékes segítségével pl. egy nemzetközi pályázatunk is volt (Renovabis). Szeretném név szerint is megköszönni azoknak, akik a legtöbbet vállalták: először is titkárunknak, Orosz Annának, hogy az Egyesülés napi ügyeit gondosan vitte, a teendőket, határidőket számon tartotta, Ásványi Ilonának, hogy szakmai programok szervezésében szerepet vállalt (az általa szervezett szakmai napok között említendő *A reneszánsz könyvkultúrája* (2008. október 11. OKGYK. V. Ecsedy Judit, Wehli Tünde, W. Salgó Ágnes, Farkas Gábor Farkas), *Corvina használók találkozója* (2008. nov. 17.) és *Az Isten szava a Biblia c. konferencia* az OSZK-ban). Megköszönöm Hubert Gabriellának, hogy Hírlevelünket színvonalasan szerkeszti. Hálás vagyok Berecz Ágnesnek, hogy a budapesti tanácskozásokon, egyeztetéseken részt vett az elnökség nevében, többek között a Kulturális Ágazati Szakmapolitikai Tanácsban.

Külkapcsolatainkról

A BETH 37. közgyűlése 2008. szeptember 13-17 között Leuvenben volt.

Egyesülésünket legutóbbi Közgyűlésünk döntése alapján az elnök és Köntös László elnökségi tag képviselte. Milyen változások történtek az európai szervezet életében? Először is egy prózai változás, növekedtek a tagdíjak: a szervezetek a jövőben 150, a tagkönyvtárak 75 Eurót fizetnek. (A továbbiakban is érvényes, hogy az ATLA – amerikai testvér szervezetünk – azoknak a BETH tagszervezeteknek, amelyek előfizetik az RDB-t és az ATLAS-t, támogatást nyújt, 50 dollárt a BETH-nek, 50 dollárt az illető szervezetnek, ez tehát jelentősen enyhíti a költségeket.

A közgyűlés alapos előkészítés és több változat megvitatása után Leuvenben fogadta el a BETH új logóját, itt volt annyi magyar közreműködés, hogy a logót kéresemre egy debreceni grafikusművész tervezte. (Megtekinthető a BETH honlapján: <http://www.beth.be>. Leírása: bölcsőben egy nyitott könyv, incunabulumra utalással, szép, harmonikus.) Tekintettel arra, hogy a költségeket a debreceni könyvtár állta, az EKE-nek viszont fizetési hátraléka volt, a logó fejében két évi tagdíjat jóváírtak EKE-nek.

Szó volt az európai szervezet belső és külső információ szolgáltatásáról is. A BETH elnökségi ülésén bemutattam azt a kérdőívet, amelyet az EKE tagkönyvtárai töltöttek ki annak érdekében, hogy pl. a Minisztériumot tájékoztassuk intézményeink adottságairól. Az európai kérdőív a miénknél valamivel rövidebb lett, mert más célokat szolgál, viszont örömmel mondhatom, hogy nem tartalmaz egyetlen olyan kérdést sem, amellyel a magyarországi kérdőívet bővítenünk kellene. Az új kérdőív alapján már elvégeztem az EKE ez évi adatszolgáltatását.

A kérdőívek európai összegzése után a BETH elnöksége Uniós pénzeket kíván szerezni a teológiai könyvtárak közös európai katalógusa finanszírozására. A tervvel kapcsolatban célszerűtlennek érzem, hogy a BETH nyugati tagkönyvtárai folyamatosan és kizárólag teológiai könyvtárakról beszélnek, míg mi, Magyarországon, egyházi könyvtárakról szólunk. Európa jelenlegi tudati (vagy inkább öntudatlan) állapotában a nyugati keresztyéneknek is meg kell tanulniuk ellenfeleik fejével gondolkodni (ezen a téren mi komoly hagyományokkal rendelkezünk), ebben az esetben inkább egyházi könyvtárakról beszélnének, amelyek teológiai állományuk mellett számos egyéb értékes állományrészt tartalmaznak.

A közgyűléseken rendszeresen beszámolunk országaink-szervezeteink helyzetéről (én magam is ismerttettem tavalyi nehézségeinket), következőképpen szolidaritási akciókra is sor kerül. (Ilyen volt az emdeni könyvtár esete, amellyel kapcsolatban a BETH elnöksége nyilatkozatot juttatott el az illetékes egyházi előljárókhoz.)

Leuvenben arra is lehetőségünk volt, hogy a legfontosabb teológiai könyvsorozatok kiadóival találkozzunk, sajnos a mi anyagi helyzetünk a legnagyobb árendmények mellett sem tesz lehetővé jelentős beszerzéseket. Ajánlom viszont a kollégák szíves figyelmébe a Theological Book Network ingyenes szolgáltatását, illetve a kölni kollégák német nyelvű egyház és művelődéstörténeti sorozatát, amelyből tiszteletpéldányok igényelhetők.

Rendelkezőnk immár az EKE tagságának nyelvi adatbázisával, de viszonylag kevés kolléga jelezte, hogy konferenciákon részt venne. Azokat, akik kedvezően reagáltak, alkalom adtán értesíteni fogjuk. Legutóbbi elnökségi ülésünkön javasoltam, hogy tegyünk kísérletet az ATLA teljes szövegű adatbázisának közös, kedvezményes, EKE általi megrendelésére, valamennyi tagkönyvtárunk javára. Az ATLAS haszna felbecsülhetetlen, közel 100, a teológia és határterületeinek legjobb folyóiratai, évtizedekre visszamenően, sokszor 1920-ig, teljes szöveggel.

EKE HÍRLEVÉL
Egyházi Könyvtárak Egyesülése
4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

Az elnökség megállapodott abban, hogy az EKE következő szakmai konferenciája, a 15. évforduló jegyében 2009. november 3-án vagy 10-én lesz, a Ráday Gyűjteményekben.

A következő közgyűlés helyszíne: Székesfehérvár, tisztújító közgyűlés – 2010. június 28-30. (hétfő-szerda).

Javasolt előzetes program:

június 27., vasárnap: érkezés a legtávolabbiaknak

június 28., hétfő de.: érkezés

ebéd a ferences refektóriumban 12-14 óra közt

du. közgyűlés, majd városnézés (pl. egyházmegyei múzeum, belvárosi templomok) – ill. szakmai programok

este fogadás és palota/könyvtárlátogatás

június 29., kedd: kiránduló nap

reggeli a szálláson

de: keletre Nádasladány-Fehérvárcsurgó (esetleg Gorsium, esetleg megyei könyvtár, esetleg megyei múzeum könyvtára)

ebéd Fehérvárott (ferences ref. 12-14)

du. nyugatra: Alcsút - Martonvásár – Lovasberény (fentebbi zárójeles programokból ide is áttolható valami, ha szükséges)

vacsora: Pákozd: Szúnyog szigeti halászcserda vagy/és Lics-pincészet

június 30., szerda: szakmai programok napja, reggeli a szálláson; ebéd: a ferences refektóriumban (12-14 óra)

du. elutazás, tovább maradóknak igény szerint vacsora a szálláson

július 1. csütörtök: távoliak elutazása

G. Szabó Botond

EKE HÍRLEVELE

Egyházi Könyvtárak Egyesülése

4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

Vándorgyűlés Gyulafehérvárott

Július 7. és 10. között a magyar egyházi gyűjtemények szakmai szervezetei eddigi legnagyobb szabású rendezvényüket tartották meg Gyulafehérvárott. Az egyházi könyvtárosok, levéltárosok és muzeológusok első ízben tartottak közös vándorgyűlést; egyben olyan vándorgyűlést, amelyre – ugyancsak első ízben – a mai ország területén kívül került sor. A meghívás a helyi gyűjteményektől érkezett, a rendezvény pedig abba az ünnepségsorozatba illeszkedett bele, amellyel a gyulafehérvári – történelmi nevén erdélyi – római katolikus egyházmegye (1991-től főegyházmegye) fennállásának ezredik évfordulóját ünnepelte.

A szoros értelemben vett konferencia két napon át tartott, fő helyszínül a hittudományi főiskola nagy előadóterme szolgált. Július 7-én a három szakmai szervezet különböző időpontokban tartotta meg közgyűlését, s ez a megoldás lehetővé tette az egyes gyulafehérvári gyűjtemények lépcsőzetes, csoportokra bontott megtekintését is.

Fölkerestük a Batthyanaeum (a név eredeti, latin alakját használom) könyvtárát, melyről itt érdemes megjegyezni, hogy a teljes gyűjteménynek csupán egyik – bár legértékesebb – része. Megtekintettük az érseki levéltárát, a teológiai főiskola könyvtárát, a megyei múzeumot és a mellette működő, országsszerte elismert restaurátorműhelyt. (A múzeum eredetileg kaszányaépület a Bach-korszakból: gazdag állományából itt se maradjanak említés nélkül Apulum római leletei, valamint a Bethlen-Rákóczi-kori fejedelmi palota izniki csempediszítésének maradványai. A restaurátorműhelyről pedig megemlíthető, hogy az egykori tisztí kaszinó épületében van, ahol annakidején Erdély Romániához csatlakozását is kimondták.) A felsorolt helyszíneken mindenütt az intézmény vezetője fogadta és vezette csoportjainkat.

Este a székesegyházban ökumenikus áhítaton vettünk részt, amelyen római katolikus, református és unitárius lelkész hirdette az ígét. A továbbiakban Kovács András építész- és művészettörténeti szempontból mutatta be egyetlen fennmaradt középkori székesegyházunkat; végül a főpapi kriptát tekintettük meg.

A másnapi előadások csoportosításában a szakmaiság – könyvtár, levéltár, múzeum – érvényesült, párhuzamosan azonban nem folytak előadások, ezért elvben mindenki mindent végighallgathatott. A tartalmi összeállítás a vendéglátók arányérzékét bizonyította. Az erdélyi – ráadásul dél-erdélyi – helyszín egyelőre rendkívüli, s míg Magyarországon elfogadható az a gyakorlat, hogy a házigazdák főként régióban, egyházmegyében, saját állományban gondolkodnak, Erdély esetében indokolt, hogy ez országnyi terület magyar egyházi gyűjteményügyéről valamelyest átfogó képet kapjanak a – nagyjából magyarországi – résztvevők. Az átfogó bemutatást most azonban úgy kellett elvégezni, hogy a program szervesen kapcsolódjék a vendéglátó egyházmegye saját évfordulójához. A kettős szándék végül sikeresen megvalósult: Gyulafehérvár gyűjteményeit részletesebb, más erdélyi gyűjtemények, ill. az erdélyi gyűjteményügy egészének helyzetét általában vázlatosabb, de igényes referátumok tárgyalták.

Így Marton József az ezeréves egyházmegye történetének néhány sajátos vonását emelte ki. Ileana Dârjă a Batthyanaeum történetéről és jelentőségéről, Doina Hendre Bíró egy 1912-ben megrendezett gyulafehérvári tudományos konferenciáról tartott előadást. Kurta József az erdélyi református könyvtárak közös sajátosságait és jelenbeli gondjait tárta fel, míg Bíró Gyöngyi egyetlen gyűjtemény – a kolozsvári unitárius főiskola régi könyvtára – történeti bemutatására vállalkozott. Schmidt Dániel ugyancsak egyetlen, de viszonylag modern állomány – a szatmárnémeti Bibliotheca Laurenziana – korszerű feltárási munkáját ismertette.

A múzeumi témában Mihály Ferenc az erdélyi templomok fából készült műtárgyairól nyújtott vázlatos képet. H. Kolba Judit és T. Németh Annamária a gyulafehérvári egyházmegye plébániáin évtizeden át végzett műtárgyleltározás tapasztalatairól és eredményeiről számolt be. Az erdélyi református egyházkerületben ez a munka később kezdődött: a kibontakozó felmérésről Tamásné Horváth Iringó beszélt. A témából fakadt, hogy valamennyi előadó vetítéssel kísérte beszámolóját.

Az archívumokról szólván Szögi László a gyulafehérvári érseki levéltár, valamint az Erdélyi Katolikus Státus levéltárának történeti forrásértékét méltatta, Bernád Rita pedig a gyulafehérvári egyházmegye gyűjtőlevéltárainak helyzetét ismertette. Itt kapott helyet, de valójában a könyvtári tematikához kapcsolódott Emődi András előadása a váradi és a szatmári római katolikus egyházmegye régi könyvállományainak összegyűjtéséről, rendezéséről és feldolgozásáról. Sipos Gábor az erdélyi református levéltárügy vázlatos áttekintését nyújtotta, sőt a szakmai utánpótlás nevelésére is kitért. Thomas Şindilariu beszámolója a brassói Fekete Templom levéltárának utolsó ötven évét (1958-2008) ölelte fel: így e ponton a konferencia meghaladta a szorosan vett magyar tematikát. Végül Molnár B. Lehel az erdélyi unitárius egyházban folyó levéltári munkát ismertette.

Még e zsúfolt napon megtekintettük az érseki palotát, s benne Márton Áron püspök eredeti formájában megőrzött lakrészét. (A palota lényegében az I. Rákóczi György által befejezett, s azóta számos pusztulást és

EKE HÍRLEVÉL

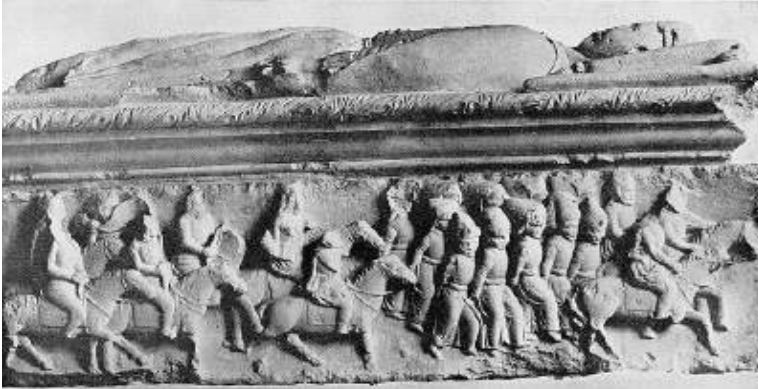
Egyházi Könyvtárak Egyesülése

4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

átépítést látott fejedelmi rezidencia legrégebben – részben már a 13. században – megépült nyugati harmada; a csatlakozó kétharmad – rendőrségi, hatósági kézen lévén – nem látogatható.) Az 1716-1739 közt épült Vauban-jellegű nagy erődítmény – az egykori Károlyfehérvár – gazdag szobrászati kiképzésű Felső Károlykapuját ugyancsak fölkerestük.

Este a székesegyházban két kolozsvári kórus adott hangversenyt. Jóvoltukból a középkori magyar gregoriánus, illetve az I. Rákóczi György által kiadatott 1636-os *Öreg Graduál* anyagából kaptunk ízelítőt. Ugyanezen a napon nyílt meg az érseki palotában az egyházmegye millenáris kiállítása – többek között a magyar középkor kiemelkedően szép emlékeivel –, amelyet a hangverseny után tekinthettünk meg. Végül a palotaudvaron az érsekség fogadást adott a vándorgyűlés résztvevőinek. A távollevő Jakubinyi György érseket ez alkalommal *Tamás József* segédpüspök képviselte. A hangulatos együttlétet egy hirtelen jött nyári vihar zavarta meg, így a fogadás a palota nagy ebédlőjében végződött.

Július 9-én, csütörtökön Fehér és Hunyad megye néhány magyar, és egy román emlékhelyére látogattak el a vándorgyűlés tagjai. A délelőtti, északi túra Fehér megyét, az ebéd utáni, déli kirándulás Hunyad megyét célozta. A művészettörténeti látnivalókat az egész útvonalon *Kovács Zsolt* mutatta be. Magyarigen szép későbarokk templomának kertjében Bod Péter és néhány családtagjának síremlékét, magában a templomban pedig a Bod Péter-kamarakiállítást láthattuk. Boroskrakkó 13. század végi szász temploma a fejedelmi korban lett a magyar reformátusoké; a 16. században két oldalhajóját elbontották, de egyhajós formájában is impozáns épület. *Kudor Botond* lelkész itt elmondta, hogy Magyarigen és Boroskrakkó népessége ma már román, s a templomokat így csupán alkalmanként – főként kirándulók számára – használják. Nagyenyeden a Bethlen Gábor Kollégium régi könyvtárát *Györfi Dénes* mutatta be. A munkaszobában megtekinthettük a 19. századközép magyar színjátszásának emlékeiből rendezett kiállítást, majd a kollégium Erdély-szerte ismert, gazdag természetrajzi gyűjteményét is fölkerestük.

A déli útvonal első állomása Vajdahunyad volt: a részben későgótikus, részben reneszánsz várkastély Délkelet-Európa talán legszebb ilyen emléke. A demsusi templom a 13. századi román jelenlétet mutatja Hátszeg vidékén: újrashasznosított római sírköveivel különleges, míg 15. századi, a Palaiologosz-reneszánsz hatását tükröző freskói művészi szempontból is jelentősek. Szintén a hátszegi medencében található Óraljaboldogfalva magyar református temploma: a 13. századi szép egyhajós templom belsejét elhalványult, de igen nagy kiterjedésű Károly Róbert-kori freskók díszítik. Ugyanitt *Bódis Miklós* lelkész a szórványhelyzet sajátosságairól nyújtott színes és elgondolkodtató képet.

A vándorgyűlés tapasztalatait summázva, talán az alábbiakat írhatjuk: a szoros keretek között is érzékelhető volt, hogy a magyarországi és az erdélyi egyházi gyűjteményügy szerkezeti-aránybeli különbsége leginkább a muzeológia területén jelentkezik. A résztvevők néhány előadás – valamint a helyszíni látogatások – alapján már tapasztalhatták, hogy a Királyhágón túli terület későközépkori ill. reneszánsz emlékanyaga aránylagosan jóval nagyobb súlyt képvisel, mint magyarországi megfelelője. A másik különbség, hogy ez a későközépkori ill. reneszánsz anyag Erdélyben igen tekintélyes részben a protestáns egyházak tulajdonában van. (E szempontból föltétlenül igaz, hogy az erdélyi protestantizmusnak a mai Magyarországon leginkább Szatmár a folytatása.)

Bár a szórványhelyzet önmagában nem gyűjteményügyi sajátosság, következményeiben annál inkább rányomhatja bélyegét erre a szakterületre. Fehér megye nemcsak Magyarországhoz, hanem Erdély és a Partium többi részéhez képest is különleges helyzetben van: Gyulafehérvár és Nagyenyed kiemelkedően fontos gyűjteményeinek helyi hátterét egy négyszázaléknyi – olvadozó – kisebbség képezi. Ez akkor is nagyon sajátos helyzet, ha a bázis – legalábbis a nagy gyűjtemények esetében – nem egyszerűen, talán nem is elsősorban a helyi négy százalék.

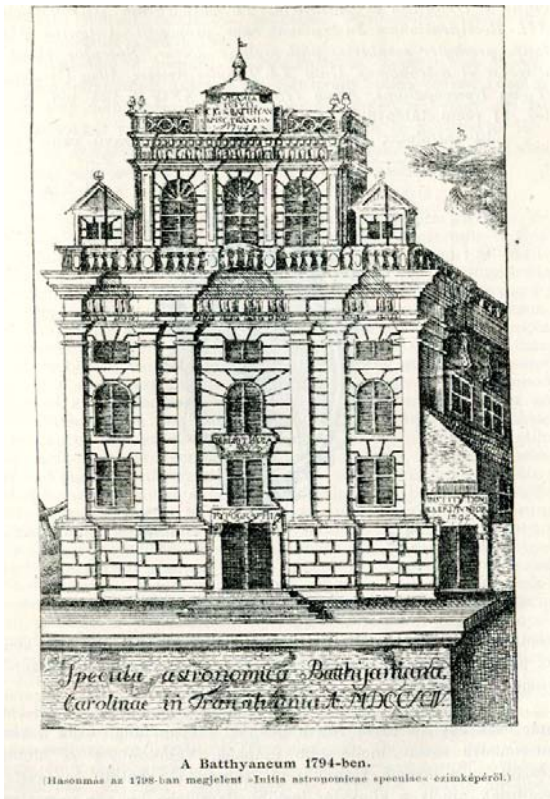
EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése

4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

Könyvtárosi oldalról említésre méltó, hogy a vándorgyűlés tagjai három fontos – 50.000-100.000 közötti kötettségű – gyűjteményt látogattak meg, s hogy e három gyűjtemény jellegében erősen különbözik. Gyulafehérvárott a Batthyanaeum könyvtára Batthyány Ignác gróf (1741-1798, 1780-tól erdélyi püspök) bibliofil szenvedélyének és egyháztörténeti érdeklődésének gyümölcse, bár az állományt Batthyány püspök utódai is jelentősen fejlesztették. Mintegy háromszáz kódexével és mintegy hatszáz ösnyomtatványával a mai Románia területén őrzött 16. század előtti könyvállomány nagyobb részét is magába foglalja. A 812-ben készült *Lorschi Evangelarium*, más néven *Codex Aureus* valószínűleg a magyar könyvgyűjtés történetének legnagyobb nyeresége, a Karoling reneszánsz igen becses emléke. Másrészt a 16-17. századi nagy európai nyomdákat, nyomdászdynasztiákat reprezentatív kiadványok tömege képviseli a Batthyanaeumban, s föltétlenül utalni kell a könyvtár hungarisztikai vagy szlavisztikai szempontból páratlan értékeire.

A gyűjteményt a második világháborút követően államosították: a Román Nemzeti Könyvtár fiókkönyvtára lett, s az egyházmegye 1989 után sem kapta vissza. 1998-ban született ugyan egy kormányrendelet, miszerint a könyvtárat és épületét visszaszolgáltatják eredeti tulajdonosának, végrehajtására azonban ez ideig nem került sor. Bár a kommunizmus időszakában a gyűjtemény

számos fontos darabját Bukarestbe szállították, a törzsállományt ma is eredeti helyén, az egykori trinitárius kolostorban őrzik: ez az épület a rend II. József kori feloszlata után a helyőrség használatába került, de Batthyány püspököknek végül sikerült megszereznie gyűjteménye számára.

Gyulafehérvárott a papi szeminárium 1753-ban kezdte meg működését. Az intézmény (mai nevén Gyulafehérvári Római Katolikus Hittudományi Főiskola és Papnevelő Intézet) könyvtára ugyanettől az időponttól datálódik, tehát több mint két és fél évszázada szolgálja az erdélyi katolikus papképzést. A kommunista hatalom idején történetének legsúlyosabb korszakát élte, de a közelmúltban mind a beszerzés, mind a feldolgozás, mind a raktározás terén jelentős változásokon ment át: láthatóan élő és fejlődő gyűjtemény.

A nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium régi könyvtára 1658-ban – még eredeti, gyulafehérvári helyén –, majd 1704-ben, 1707-ben és 1849-ben háborús pusztítás áldozata lett. A mai állományt lényegében 1849 után kezdték összegyűjteni, bár természetesen törekedtek a visszamenőleges pótlásokra. E munkában – éppúgy, mint magának a kollégiumnak az újjáépítésében – kiemelkedő segítséget nyújtott Mikó Imre gróf. 1948-ban a kollégiumot államosították. A régi bibliotéka a kolozsvári egyetemi könyvtár fiókkönyvtára lett; ma már azonban ismét az erdélyi református egyházkerület tulajdona. Maga a kollégium jelenleg állami fenntartású magyar tannyelvű intézmény, református tagozattal. A kollégiumi épületek egy részét azonban már visszakapta az egyházkerület, más részük – a természetrajzi gyűjteménnyel együtt – még az önkormányzaté.

Bár a régi kollégiumi könyvtár az említett pusztítások során súlyos és pótolhatatlan károkat szenvedett, de mostani állapotában is Erdély egyik legfontosabb egyházi tulajdonú gyűjteménye. A korábban látottaktól eltérően állománya nem bibliofil gyűjtés eredménye és nem teológiai jellegű, ám magyar oktatástörténeti szempontból valószínűleg a legfontosabb erdélyi könyvtár. Lezárt, muzeális anyag, egyelőre nagyon szerény erőforrásokkal.

A tartalmában, látnivalóiban annyira gazdag gyulafehérvári vándorgyűlés minden résztvevőjének maradandó élménye marad. Köszönet illeti mindazokat, akik a találkozó megszervezésén fáradoztak, illetve a szakmai programot megvalósították. Elsősorban *Küsmődi Attilát* és kedves munkatársait illeti hála, de *Orosz Anna* fáradozása sem hagyható említés nélkül.

Öröm volna, ha a mostani gyulafehérvári találkozás nem maradna egyszeri alkalom, hanem - legalább négy-öt évenként – további, határon túli vándorgyűlések követnék.

Mányoki János

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése
4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

Az EKE új tagjai 1.

Nagyvárad, Római Katolikus Egyházmegyei Könyvtár

A Nagyvárad Római Katolikus Egyházmegyei Könyvtár 1998-ban alakult meg a püspökség intézményi keretein belül, azaz nem önálló jogi személyiségként. Feladata az egyházmegye történeti könyvanyagainak összegyűjtése, tárolása, feldolgozása. A könyvtár nem gyarapít, kifejezetten műemlékkönyvtárként, kutatóhelyként működik.

A várad püspökség, mint a történeti Magyarország javadalmait és birtokait tekintve egyik leggazdagabb egyházmegyeje közel ezeréves múltra tekint vissza, főpapsága közismerten kiemelkedő szerepet vitt a középkori és a humanista könyvkultúra területén. A reformáció, a javak szekularizációja és a több mint három évtizedig tartó oszmán uralom azonban nyomtalanul elpusztított minden korábbi tárgyi emléket. Várad egykori könyves múltjának ma már egyetlen tanúját sem, egyetlen kéziratot vagy nyomtatott kötetet sem őriz a város. 1692-ben a püspökség számára új élet kezdődött, a koraújkori-újkori könyves kultúra is ekkor vette kezdetét. Az egyházmegye joghatósága a 17. század végétől a nagy kiterjedésű Bihar megyén kívül Békés, Kraszna és Közép-Szolnok megyékre terjedt ki.

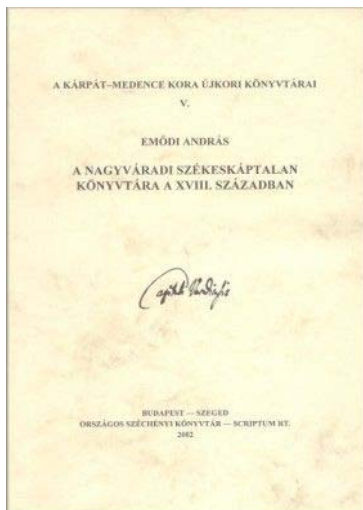
Az egyházmegye – 1692-től a 20. század elejéig gyarapodó – könyvgyűjteményeinek, illetve könyvtármaradékainak állományából (püspökségi, székeskáptalani, papneveldei, kapucinus rendi, mintegy háromtucatnyi plébániai) alakítottuk ki 1998-tól kezdve műemlékkönyvtárunkat, mely a püspöki székesegyház épületében nyert elhelyezést.

Jelenleg 23 ősnymtatvánnyal, 374 antikvával (16. századi külföldi nyomtatvány), 219 RMK-művel, 1.045 17. századi külföldi nyomdatermékkel, mintegy 3.000 18. századi magyarországi és 5.500 18. századi külföldi nyomtatvánnyal rendelkezünk. A kapucinus rend egykori nagyvárad i könyvtárának közeljövőben tervezett teljes bekebelezésével további mintegy 2-3.000 17-18. századi nyomdatermékkel gyarapodunk.

E jelzett 12-13.000 kötetnyi értékes történeti anyag mellett további mintegy 10-13.000 kötetnyi 19. századi könyv és folyóirat alkotja a könyvtár feldolgozatlan állományát.

A könyvtárnak egyetlen munkatársa van, aki az egyházmegyei levéltárosi tisztséget is ellátja.

Az elmúlt tíz esztendő publikációi közül a történeti könyvanyagot érintők:

EMŐDI András: *A nagyvárad i székeskáptalan könyvtára a XVIII. században*. Budapest – Szeged, 2002.

Uő: *A nagyvárad i Római Katolikus Egyházmegyei Könyvtár régi állománya I. (ősnymtatványok, XVI. sz. nyomtatványok, RMK) – II. (XVII. sz. nyomtatványok)*. Budapest – Nagyvárad, 2005-2008.

Uő: *Kapucinusok és könyvtáruk Nagyváradon a 18. században*. Nagyvárad – Budapest, 2006.

Uő: *A Nagyvárad i Szemináriumi Nyomda 1745-1804*. Nagyvárad, 2004.

Uő: *A várad i és szatmári római katolikus püspökség régi könyvállományának összegyűjtése, rendezése és feldolgozása (1998-2008)*. (Könyvtári Figyelő 2009/2, 188-199).

Emődi András

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése
4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

A Szily–emlékév lezárása 2009. szeptember 4-5.

A Szombathelyi Egyházmegyei Könyvtárban kiállítással kezdődött az év elején, és az elmúlt hétvégén két napos kulturális rendezvénysorozattal zárult a Szily–emlékév. A záró rendezvény egybeesett a püspökről készült szobor felavatásának 100. évfordulójával. 2009. szeptember 4-én délután ez alkalomból ünnepi szentmisét mutatott be a Székesegyházban Veres András megyéspüspök.

Az évfordulóra fiatalok is készültek előadással. A műsor elején az ifjúság időutazásra hívta a jelenlevőket. *„Felhasználva a korabeli Szombathelyi Újságot, megpróbáljuk megeleveníteni, hogy nézett ki a 100 évvel ezelőtti szoboravató. Vegyenek részt velünk egy időutazáson, segítsenek feleleveníteni a 100 évvel ezelőtti ünnepség nagy alakjait!”* – hangzott el a bevezetőben, és egy rövid időre megelevenedett: Tóth József kanonok, Éhen Gyula városfejlesztő, Brenner Tóbiás polgármester, István Vilmos megyéspüspök, és a Szily-szobrot megformázó Tóth István, akit népes családja vett körül a szoboravató ünnepségen.

Az emlékezők az előadás után a Szily-szoborhoz vonultak, ahol koszorút helyezett el Veres András megyéspüspök és Konkoly István nyugalmazott püspök, és több

civil szervezet képviselői. 2009. szeptember 5-én a Brenner János Kollégium dísztermében folytatódott a rendezvény, ahol érdekes előadásokat hallhattak az érdeklődők. Feiszt György kulturális tanácsnok bemutatta: *„Memento Sabariae” – A kultúra és tudomány emlékeinek őrzése Szombathelyen.* Gyürki László pápai prelátus előadásában hallhatták: *Szily János és Batthyány József küzdelmei II. József egyházellenes rendeletei ellen.* Majd következett Zsámbéky Monika művészettörténész vetítéssel egybekötött előadása: *„A Szily-szobor és mestere Tóth István”.* Sill Aba Ferenc, ferences rendi szerzetes, könyvtárigazgató az Egyházmegyei Könyvtár alapítását és történetét idézte fel, majd a vendégek megtekintették a könyvtárat és a Herzan-különgyűjteményt.

A MAGYAR KATOLIKUS KULTÚRA NAPJAI Szeptember 15-17.

A Szombathelyi Püspökség az alábbi programokkal kíván csatlakozni
A Magyar Katolikus Kultúra Napjai című országos rendezvényhez.

Szeptember 15. kedd

Az Egyházmegyei Könyvtárban kiállítás nyílik *„Verba volant, scripta manent – A szó elszáll, az írás megmarad”* címmel, amely az egyházmegye elhunyt tudós papjainak állít emléket.

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése
4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

A tárlatot a könyvtár gyűjteményében fellelhető dokumentumokból állítottuk össze, ez a válogatás az 1777 és 2002 között élt papok tudományos munkáit öleli fel. A rendezvényt Veres András megyéspüspök nyitja meg 10 órakor. Az érdeklődők ezen a napon délután 5 óráig ingyenesen tekinthetik meg a kiállítást.

Szeptember 16. szerda

A Székesegyház megtekintése, ingyenes vezetéssel az alábbi időpontokban:
délelőtt: 9.00 és 11.00 órakor, délután 13.00 és 15.00 órakor. Gyülekező a templom előtti téren.

Szeptember 17. csütörtök

Az Egyházmegyei Kincstár állandó és időszakos kiállításainak megtekintése délelőtt 9 és délután 17 óra között – térítésmentesen.

III. SZAKRÁLIS MŰVÉSZETEK HETE c. programsorozat keretében

A Szombathelyi Egyházmegyei Könyvtárban tárlatvezetéssel egybekötött ingyenes könyvtárlátogatás lesz.

2009.09.24. 10-12 és 15-17

2009.09.25. 10-12 és 15-17

Horváthné Simon Katalin

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése
4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

Gregorián dallamok az Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtárának pálos kézirataiban

Megnyitó-köszöntő:

Dr. Székely János

esztergom-budapesti segédpüspök, az Esztergomi Hittudományi Főiskola rektora

Gilányi Gabriella

zenetörténész, az MTA Zenetudományi Intézetének tudományos munkatársa:

"Juxta tonum eremitarum..."

18. századi kottás pálos források

az Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtárában

Közreműködnek:

a **Schola Hungarica** tagjai

Vezényel: **Csomó Orsolya**

A programhoz kapcsolódóan a vonatkozó könyvtörténeti-zenei források megtekinthetők lesznek.

■ **2009. szeptember 26., szombat, 17.00 óra**

Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtára

Szent Adalbert Képzési, Lelkiségi és Konferencia-Központ

2500 Esztergom, Szent István tér 10.

A makulátlan

A

Szeplőtelen Fogantatás tisztelete a középkortól napjainkig

"Szép Szűz Mária"

Petrás Mária keramikumművész

és

Szekeres Erzsébet textilművész kiállítása

Kontsek Ildikó

művészettörténész,

a kiállítások rendezője tart tárlatvezetést.

■ **2009. szeptember 27., vasárnap, 16 órától**

Keresztény Múzeum

2500 Esztergom, Mindszenty tér 2.

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése
4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

A Pécsi Püspöki Könyvtár ritkaságai és kódexei

**Kiállítás-megnyitó
a Pécsi Tudományegyetem
Klimo Könyvtárában**

Időpont:

2009. szeptember 15. (kedd) 10 h

A kiállítást megnyitja:

**Mayer Mihály megyéspüspök
és**

Dr. Gábrriel Róbert rektor

A kiállítás időtartama:

2009. szeptember 15. – október 31.

Helyszín:

**PTE Egyetemi Könyvtár Klimo Könyvtár
7621 Pécs, Szepesy utca 3.**

**A kiállítás a Pécsi Egyházmegye
millenniumi programsorozatának része.**

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése

4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

Surányi Imre: Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár könyvritkaságai. Válogatás a 11-19. századokban megjelent kéziratok és nyomtatott művek közül. Lektorálta Löffler Erzsébet. Eger: Líceum Kiadó, 2009. 297 p. ISBN 978-963-9894-15-0

Hiánypótló könyvet jelentetett meg ez év márciusában az egri Líceum Kiadó. A szerző az Eszterházy Károly Főiskola épületében található, barokk stílusú Főegyházmegyei Könyvtár könyvritkaságaiból szedett össze egy nagyobb csokorra valót, és ezeket szakértő tolmácsolásban mutatja be ebben az ellentmondásoktól feszülő kötetben. A kezdeményezésre feltétlenül szükség volt már, hiszen ennek a felbecsülhetetlen értékű könyvtárnak a több száz éves állományáról eddig érdemleges, hasonló terjedelmű összefoglalás nem készült még. A könyvanyag jelenlegi legavatottabb ismerője, Surányi Imre úttörő jellegű lépésre szánta el magát: évtizedek kitaró munkája során átalapozta és katalogizálta a bibliotéka körülbelül 60 ezer kötetes, régi könyvekből álló gyűjteményrészét. Sok könyvet alaposabban is áttanulmányozott, így olvasmányélményei alapján önkéntelenül is olyan tendenciák bontakoztak ki szeme előtt, amelyeket a szakirodalom is többször csak sejtetni enged, vagy ha ki is jelent, az igazolás, az alátámasztás kedvéért soha sem árt hozzá újabb példák felsorakoztatása sem. Erre kiváló

példákkal szolgál ez a tudós szorgalommal megírt mű. Legyen itt elég csupán egyetlen művelődéstörténeti összefüggés kiemelése. A szerző a kora újkori kiadói gyakorlattal kapcsolatban, éppen Hartmann Schedel (1440-1514) nürnbergi orvos 1800-nál is több metszettel díszített, 1493-ban megjelent világrónikájának bemutatása során, ráirányítja a figyelmet arra, hogy a metszetes könyveknél ugyanazokat a dúcokat időnként más-más felirattal látták el, és így értékesítették őket. Ebből következett aztán, hogy ugyanaz a metszet ábrázolt különféle városokat, ami aztán félreértések sorozatát szül(het)te a későbbiekben (vö. 129. oldal).

A 166 középkori kéziratok és kora újkori nyomtatott művet többnyire incippittel és címlappal bemutató könyv szép keresztmetszetét adja egy közel 250 éves könyvtár állományának. A szerző mintegy az emberi élet leképezésének, korabeli könyvekben történő lecsapódásának, illetve ezek modern kori bemutatásának szenteli könyvét. Mindennek a kezdetét természetesen a transzcendens megragadása és értelmezésének lehetőségei jelentik, ennek fényében kerül sor a kötet egynegyedét kitevő „biblikus” részre. Ennek keretében mintegy negyven írásművet elemez a szerző a bibliafordításoktól kezdve a keresztény szentek és tudósok, valamint a középkori szentbeszédgyűjteményeken át az egyháztörténeti forráskiadványokig és a protestantizmus alapvető munkáig. Egyetlen mű erejéig a „vallás torzképe: a babona” és a boszorkányság is terítékre kerül (86-87. oldal). Ezt követi egy 12-12 műismertetésből álló blokk, amely a gondolkodó és az alkotó embert állítja előtérbe a filozófiában és a művészetekben. Ebben a jelen antológia szerzője az ókortól a 19. század elejéig élt auktorokhoz társítja reminiscenciáit és kommentárjait, miközben magyar, sőt nem egyszer egri vonatkozásokat is kiemel, melyek szervesen csatolják a magyar kultúrát is az európai kultúrkörhöz – tanúbizonyságát adva ezzel, hogy az Európai Unió egyáltalán nem új találmány nemhogy kulturális, de még politikai értelemben sem! A következő nagyobb egységet az „Életünk tere: a Föld és az univerzum” cím alá rendeli a szerző, melynek keretében (30-nál is több mű példáján) földrajzi, kartográfiai, csillagászati, kozmológiai, technikai és orvostudományi kuriózumokat, érdekességeket vonultat fel. A tágabb térből közelítve szűkebb életterünk, Magyarország és Eger felé Surányi Imre közel 40 nyomtatvány segítségével tárja fel a Kárpát-medence, azaz a történeti Magyarország földrajzát, történetét, jogrendszerét, majd (egy kivétellel) külön kitér a magyar szépirodalom 18-19. századi, első kiadású remekműveire, tanügyi rendeleteket, tankönyveket és barokk kori egyetemi vizsgakönyveket vesz górcső alá, míg végül eljut a magyar orvosi élettrajzi bibliográfiáig és végpontként az orvoslás kérdéséig Eger városában. A legutolsó nagy tematikus egységet a „könyvtárhasználatot, olvasást és a tudományos kutatást segítő könyvféleségek” (vö. 243. oldal) bemutatása teszi ki. Találkozunk itt enciklopédiákkal, bibliográfiákkal, szótárakkal, illetőleg a mindennapi életben használatos, a társas és a gazdasági életben való tájékozódást könnyebbé tevő nyomtatványokkal (14 tétel). Az egész válogatást ismét egy teológiai munka zárja le, keretet adva ezzel a gyűjteménynek, és pontot téve az egész antológiára.

A szubjektív válogatáson alapuló kötet előszavában az alábbi kijelentés olvasható: „A szerző nem restelli bevallani, hogy nem feltétlenül új ismereteket nyújtó művet kívánt tudományos igényrel bemutatni, s hogy nem idegen tőle bizonyos didaktikai szándék sem” (vö. 5. oldal). Érdemes körüljárunk ennek a mondatnak az egyes részeit. Ami az új tudnivalók esetlegesen feltételezett hiányát illeti, azzal kapcsolatban azt

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése

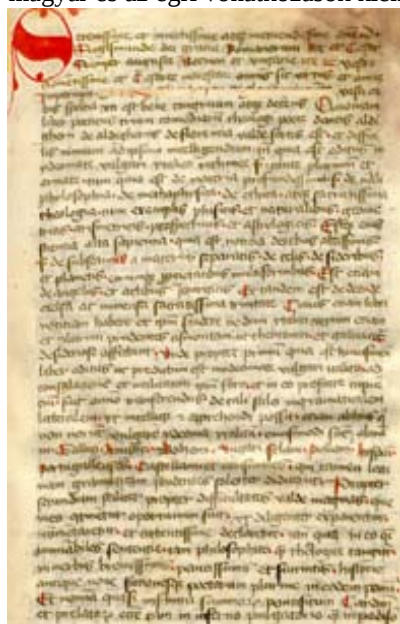
4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

kell mondanunk, hogy a szerző pusztán szerénységbe burkolózik. Igenis szép számmal kapunk újabb vagy újra napvilágra hozott, legalábbis a közember számára ismételten hozzáférhetővé tett ismereteket a kötetben. Így tudjuk meg példának okáért, hogy Egerben őrzik azt az 1394-ből származó „Miskolczi-féle misekönyvet”, amely tartalmazza a legkorábbi, biztosan Magyarországon és biztosan magyar ember által alkotott könyvillusztrációt (vö. 34-35. oldal).

Vagy értesülhetünk arról, hogy a Főegyházmegyei Könyvtár ritkaságai közé tartozik az a 15. század első felében készült Dante-kódex, amely az *Isteni színjáték* olasz lírai szövegének latin nyelvű próza fordítása mellett unikumként megőrzött egy Luxemburgi Zsigmond német-római császárnak (1410-1437) és magyar királynak (1387-1437) szóló ajánlást is (a Vatikáni Könyvtárban és a British Múzeum Könyvtárában őrzött egy-egy példány nem tartalmazza ezt a részt – vö. 102-105. oldal). Külön érdekességnek számít, hogy a 19. század elején megjelent Diószegi Sámuel (1761-1813) debreceni református lelkész és a *Lúdas Matyit* szerző Fazekas Mihály (1766-1828) költő közös botanikai (!) munkája *Magyar fűvész könyv* (Debrecen, 1807) címmel, amely a manapság is használatos növénynevek magyar tudományos nomenklatúráját teremtette meg. Külön mentalitás- és könyvtártörténeti adalék, hogy ez a munka igen hamar ritka könyvvé vált, hiszen a Diószegi által vezetett parókia pincéjében a könyvek kétharmadát belakmározták az egerek (vö. 225. oldal). Nagyszerű tudományos teljesítményként kell értékelnünk, hogy a szerző külön hangsúlyt fektet a hungarica és az Agriensia, azaz a magyar és az egri vonatkozások kiemelésére. Tudtán kívül csatlakozik így az Országos Széchényi Könyvtár által

régóta koordinált, könyves hungarica anyagok regisztrálását végző, hivatásosokból és „külsősökből” álló kissozú csapathoz, és nem egy esetben olyan újdonságról számol be, amely eddig ismeretlen volt a hazai szakemberek előtt is (pl. a 195. és a 229. oldalon). A könyv talán legnagyobb érdemét éppen ebben a tényben kell látnunk: tudós szorgalommal gyűjti össze a regionális és helyi vonatkozású adatokat, szépen gazdagítva ezzel a helytörténeti gyűjteményt alkotó bibliográfiai tételek sorát.

A „tudományos igény” vonatkozásában ambivalens helyzettel találta magát szemben a recenzens. A mű – kiállítását tekintve – alapvetően népszerűsítő kiadvány, azaz nem tartalmaz szövegközi hivatkozásokat, lábjegyzeteket, és a tudományos apparátusból hiányzik a szakirodalom felvonultatása is. A főszöveg sem ragaszkodik általában a kötött, szárazabb tudományos stílus elvárásaihoz. Viszont a szerző sok esetben nem tud elszakadni korábbi szakirodalmi olvasmányaitól, és a főszövegbe bújtatva megadja a hivatkozások többé-kevésbé azonosítható lelőhelyét is (vö. például a 65., a 207. és a 215. oldalon). Ezt a felemás megoldást érdemes lenne egy következő, tudományos igényű kiadásban megszüntetni, vagy pedig a népszerű kiadásból a rejtett hivatkozásokat is kihagyni.

A „didaktikai szándék” megjelenése egyértelmű az egész kiadványban. Az egyszerűen fogalmazott mondatok, a többnyire magyarázatokkal ellátott terminus technicusok, a rengeteg kép és a hozzájuk tartozó, általában rövid szöveges leírások, valamint az érdekes, figyelemfelkeltő, sokszor magyar vonatkozású momentumok kiemelése a hatalmas mennyiségű szöveganyagból minden bizonnyal sok olvasót vonzanak majd.

Ugyancsak a könyv várható népszerűségét segítheti elő az az Egon Friedellre vagy Ráth-Végh Istvánra emlékeztető stílus – hogy csak a legismertebbeket soroljam elő –, amelynek jellemzője, hogy a szerző kiváló érzékkel ragadja meg az egyediséget, a kuriózumot, tehát azokat a karakterisztikus jegyeket, amelyek érdekessé tehetik a régi dolgokat a ma embere számára, így azok akár még kedvet kaphatnak az olvasáshoz is. Nem merül el mélyen a filozófia, a vallás vagy például a biológia világában, hanem csak a szükséges mértékig érinti az egyes területeket. További értéke a munkának, hogy többször tudománytörténetileg jelentős, ám manapság csak igen ritkán emlegetett műveket állít ismét reflektorfénybe, és próbálja meg újra beemelni a köztudatba (pl. Sartori Bernardnak (1735-1801) a magyar filozófiai nyelv megeremtésére tett kísérletét (*Magyar nyelven filozofia*. Eger, 1772.) – vö. 100-101. oldal). Nem pusztán karitatív szolgálat ez a szerző részéről, hanem igen méltánylandó tett, hiszen egy-egy ilyen elfeledett munka felemlegetésével akár az eddig kialakított tudományos-tudománytörténeti kép átgondolására is serkenthet. Ezenkívül felhívja a figyelmet többek között a magyar kulturális emlékezet fenntartását tápláló olyan nyomtatványokra is, mint például a Gerhard Mercator (1512-1594) és Jodocus Hondius (1563-1612) által készített, kozmográfiai elmélkedéseket is tartalmazó hatalmas atlaszra, amely attól válik igazán fontossá számunkra, mert a kötéstábláján latin nyelvű, aranyozott poncolással

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése

4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

VI. évfolyam

2009/3. sz.

az alábbi, az egykori tulajdonlást jelző szöveg olvasható: „Rákóczi György, Erdély fejedelme, az Úr 1632. évében”. Szintén fontosnak tartom kiemelni: a jelen könyv olvasásakor egyértelművé válik, hogy az egri Főegyházmegyei Könyvtár számtalan, mára már ritkaságszámba menő, éppen ezért szinte hozzáférhetetlen *editio princeps*et, azaz első kiadást őriz, amely igen fontos tudnivaló akár a „laikusok”, akár a kutatók számára.

A munka érdemei mellett nem szabad elhallgatni azt a tényt, amely miatt a recenzió első mondatában az „ellentmondásoktól feszülő” jelzős szerkezetet használtam. Amíg a tartalom, a mondanivaló nagyon emberi, sokszor mélyenszálló és igen kidolgozott, addig a formáról ez már egyáltalán nem mondható el. Mind a technikai, mind a nyelvi megszerkesztettség igen sok kívánnivalót hagy maga után. Anélkül, hogy részletekbe bocsátkoznék, néhány példával illusztrálom csupán a nagyszámú hibák egyes típusait. A több száz elgépelési, helyesírási, fogalmazási és mondat szerkesztéssel hibára nem kívánok most konkrétan kitérni. Több esetben olyan félreérthető és a történelmi hűségnek meg nem felelő, anakronisztikus adatokra bukkanunk, amelyek javítására a későbbiekben mindenképpen szükséges volna. Így például, amíg a főszövegben VII. Kelemen (1378-1394) pápáról hallunk, addig tulajdonképpen VIII. Kelemen (1592-1605) pápáról kellene, hogy szó essék (vö. 21. oldal). Igen szemet bántó az is, amikor az idén éppen 160. évfordulóját ünneplő magyar forradalom és szabadságharc évszáma 1948-1949-re módosul (vö. 200. oldal). Nem egyszer találkozunk félkész fordításokkal is a szövegben, amikor egy-egy mondatban például német szavak maradnak: a 201. oldalon szereplő „Infanterie-Regimentet” érdemes lett volna a magyarosabb „gyalogezred” szóval helyettesíteni. A személynévmutatóban végzett szűrőpróbaszerű ellenőrzés eredményeként elmondható, hogy a hivatkozott oldalszámok nem mindig állnak összhangban a főszövegbeli elhelyezkedésükkel (vö. pl. Bayer, Bizschoff, Pyrker stb.). Több név nem szerepel a mutatóban (pl. Tretyánszky D. – így feloldatlanul a főszövegben). Sokszor kimaradnak az utalók, és még földrajzi nevek is becsúsznak a személynévek közé (pl. Erlau/Eger). A földrajzi nevek mutatójáról hasonló észrevételek tehetők. A tárgymutatóban előfordul olyan szócikk is, amelyhez nincs oldalszám rendelve (pl. Candide). A szerzők és művek jegyzékében igen sok és a főszövegben olvashatóktól eltérő gépelési, helyesírási hibák találhatók. A tartalommutatóban például oldalszámok elcsúszására lehet figyelmes a körültekintő olvasó (pl. 242/243. oldal). Összességében a munka azt a látszatot kelti, mintha az utolsó ellenőrzési, átolvasási, lektorálási fázis kimaradt volna. Amennyiben nem ez történt, úgy egy feltételezhető technikai malőr következtében egy korábbi szövegváltozat került el a nyomdába.

Végző soron azt lehet elmondani a jelen kiadványról, hogy az olyan művelődés- és mentalitástörténeti adalékoknak köszönhetően, amelyek nem kapcsolódnak feltétlenül szorosan a bemutatott művekhez, a könyv hozzáadott értéke igen magas. A közeljövőben mindenképpen érdemes lenne nagyobb példányszámban és két változatban, egy népszerűsítő és egy tudományos formában is kiadni, hogy a különféle érdeklődésű és igényű olvasók egyaránt örömeiket lelthessék ennek az alapvetően kiváló könyvnek a tanulmányozásában.

Verók Attila

Kérjük az EKE valamennyi könyvtárát és könyvtárosát, hogy az EKE-Hírlevél számára szíveskedjék tudósításokat küldeni a helyi és országos könyvtári eseményekről.

Címünk:

gszabo@silver.drk.hu

vagy

gabriella.hubert@lutheran.hu.